

ISAAC-NF congres 2020
Geletterdheid voor kinderen die niet of nauwelijks spreken en gebruik maken van Ondersteunde Communicatie
Door Loes Luijten en Loes Theunissen

1

Ondersteunde Communicatie

2

Picto's van werkwoorden

3

Picto's van de werkwoorden met tekst

4

Geletterdheid

Geletterdheid omvat alle activiteiten die met lezen en schrijven te maken hebben

lezen

schrijven

5

Belang van geletterdheid voor gebruikers van Ondersteunde Communicatie

Kwaliteit van communicatie wordt vergroot:

- vocabulaire wordt oneindig groot
- zelfstandige toegang tot vocabulaire
- betrokkenheid in de maatschappij

ZELFSTANDIG LEREN
IK BEPAAL ZELF WEL WAT IK NIET WIL WETEN

Loeje

DEVELOPPEMENTEN IN 2008

6

Normale leesontwikkeling

Normale ontwikkeling:

- Ontluikende geletterdheid
- Beginnende geletterdheid
  - Fonemisch bewustzijn
  - Klanktekenkoppeling (geïsoleerd en cluster)
  - Decodeervaardigheden
  - Fonologische bewustzijn
- Gevorderde geletterdheid
  - Technisch lezen en spellen
  - Begrijpend lezen
- Functionele geletterdheid

Leerproblemen bv. bij CP:

- Innerlijk verklanken
- Problemen met decoderen
- Beperking werkgeheugen

7

Stimuleren van geletterdheid

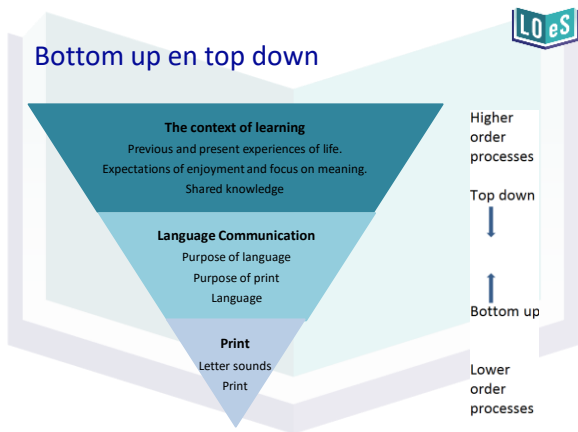
Bottom up (nadruk op vorm):

- aandacht voor de ontwikkeling van het fonologisch bewustzijn en vaardigheden zoals letteridentificatie en klanktekenkoppeling

Top down (nadruk op inhoud en gebruik):

- aandacht voor betekenisverlening: leren, taal en schrift

8

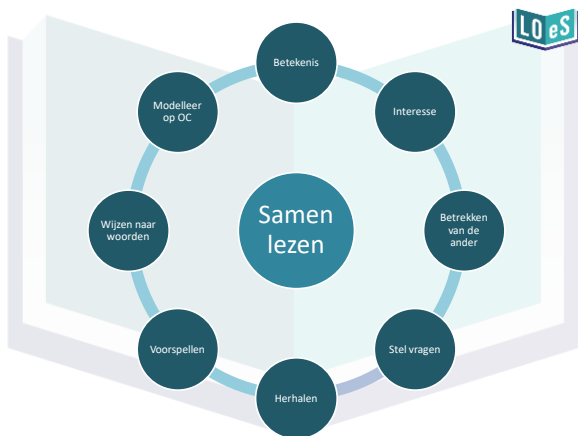

9

Totaalaanpak in geletterdheid

- Samen lezen (interactief)
- Samen schrijven /woordenschat
- Alfabetkennis en fonologie
- Zelfstandig schrijven met toegang tot letterkaart
- Zelf iets lezen

10

11

Interactief voorlezen

12

Leesboeken

- Zelf maken:
  - www.tarheelreader.org
  - Powerpoint
  - Communicate In Print: Widget symbolensoftware
  - Story creator, Book creator
  - MyTobiiDynavox – pageset central – voor ideeën en uitwisseling
- Eenvoudige 1 knopsbediening: www.hetsprekendboek.nl

13

Voorbeeld boek in Tar Heel Reader

- <https://tarheelreader.org/find/?search=&category=&reviewed=R&audience=E&language=nl&page=1>
- <https://tarheelreader.org/2017/01/05/ik-wil/>

14

Voorbeeld filmpje 'het sprekend boek'

15

Samen schrijven

Op school

Thuis

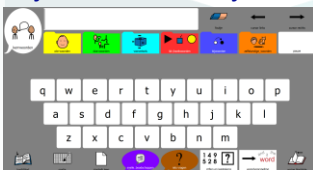
Leerkraft: Zeg woorden hardop terwijl je schrijft. Schrijf elke dag; vandaag is het..., namen, enz. Benoem zichtbare woorden.

Maak gebruik van OC en andere hulpmiddelen. Maak aanvullingen: ik hou van .... Modelleer op OC.

Boodschappen Kaartjes
Whatsappjes
iets opzoeken (google, Youtube, in OC)

16

Als je niet kunt schrijven...

17

Schrijven met behulp van een partner

Doorkijkramen

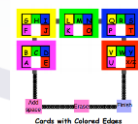

Flipboek

Alfabetkaart

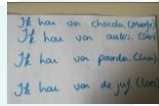
1ste	A	B	C	D	E	F	G
2de	H	I	J	K	L	M	N
3de	O	P	Q	R	S	T	
4de	U	V	W	X	Y	Z	

18

Voorbeeld: Flapover schrijven

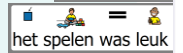
- Onderwerp introduceren
- Zelf zin aanvullen
- Kinderen gaan zin aanvullen met OC/spraak
- Schrijf op wat ze zeggen (inclusief naam)
- Zeg alle letters hardop als je ze schrijft
- Lees elk woord nadat het geschreven is
- Lees de hele zin klassikaal
- Lees de hele flapover klassikaal
- Hang de flapover zichtbaar in de klas
- Knip woorden los, laat ze de zin vormen
- Controleer met flapover

19

Voorbeeld: samen kaartje schrijven

- Laat kind met OC vertellen wat hij/zij wil schrijven
- Schrijf op wat het kind vertelt
- Laat kind zelf naam krabbelen
- Schrijf zelf ook de naam
- Breng hem naar de brievenbus

20

Alfabetkennis en fonologisch bewustzijn

- Hoe ziet de letter eruit?
- Hoe heet de letter?
- Welke klank hoort bij de letter (klank-
tekenkoppeling)?

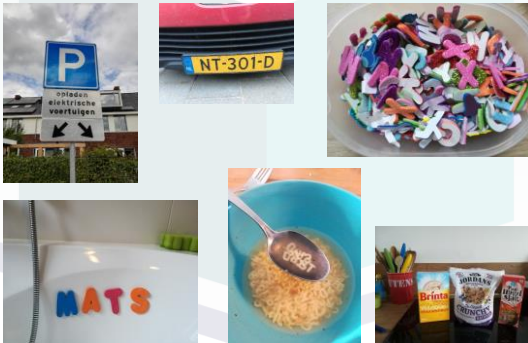
21

Gebruik van alfabetboeken

22

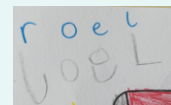
Geletterdheid in omgeving

23

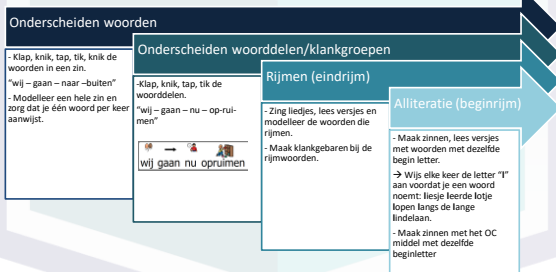
Aandacht voor naam van het kind

- Laat kinderen naam op eigen werkje schrijven.
- Zet de naam van het kind bij het taakje in de klas.
- Schrijf de naam op de traktatie.
- Wijs kinderen op hun eigen naam (op de stoel), benoem de letters.

24

Fonologisch bewustzijn

Kunnen rijmen is GEEN voorwaarde om te leren lezen en spellen!!!!!!!

25

Fonemisch bewustzijn

26

Voorbeelden eindrijm

In het hoofd laten zeggen, daarna pas hulp bieden door het voor te zeggen!

1. Begin met twee woorden: 'rijmen deze woorden?'

2. Biedt drie woorden aan: 'welk woord rijmt *niet*?'

3. Biedt één woord aan, met meerdere antwoorden: 'welk woord rijmt op kaas?'

27

Voorbeelden beginrijm

Het gaat om de klank!!!

Niet om (visueel) matchen!!

- Begin met betekenisvolle picto's die beginnen met klanken die je lang kunt aanhouden: sss, mmm, ggg enz.
- Zoek de letter op het OC middel
- Maak het klankgebaar
- Moedig het kind aan de klank in het hoofd te zeggen
- Benadruk de beginletter en wijs naar je mond
- Vraag ze om nog meer plaatjes te zoeken met die letter

Welke woorden beginnen met dezelfde letter?

28

Belang van klankgebaren

- Klankgebaren laten zien welke klank het kind hoort in zijn hoofd
- Is onafhankelijk van OC middel
- Ook motorisch beperkte kinderen kunnen op een aangepaste klankgebaren maken
- Het aanbod van de klankgebaren blijft essentieel in het proces van analyseren
- Laat klankgebaren overeenkomen met lettertekens, met name bij lange klanken en tweetekenklanken
- Bijvoorbeeld klankgebaren van Borèl de Maisonny

29

Zelfstandig lezen

Uiteindelijk doel: zelfstandig stil lezen met tekstbegrip (whole to part model, Cunningham)

1. **Woordherkenning** (automatisch en door woorden te analyseren en synthetiseren)
2. **Taalbegrip:** begrijpen van gesproken en geschreven tekst, kennis van tekststructuren en zinsconstructies
3. **Tekstverwerking:** leesrichting, begrijpen van betekenis, innerlijke spraak, prosodie, onthouden wat je leest, betekenis snappen van opeenvolgende zinnen

30

LOeS-werkwijze

Lees Ontwikkeling en Spelling, een werkwijze voor kinderen die niet of nauwelijks spreken en gebruik maken van Ondersteunde Communicatie

- Gebaseerd op het Whole To Part model (Cunningham, 1993)
- Gebaseerd op het Fonologisch Coherentiemodel (Bosman & van Orden, 2003)
- Gebaseerd op de NRA = Nonverbal Reading Approach (Heller, Fredricks & Diggs, 1999)

Meer weten over LOeS-werkwijze?

Wees welkom bij de cursus: www.cursuspuntspeciaal.nl

31

Zelfstandig schrijven

"Writing is a process of constructing teksts in traditional orthography, either print or Braille, that communicates experiences, thoughts, feelings, and understandings for diverse audiences and purposes."

(Koppenhaver & Ericson, 2013, p.1).

Oefenen met zelfstandig schrijven kan begonnen worden als:

- Bij de meeste letters van het alfabet de goede klank wordt gekoppeld
- Geïnteresseerd is tijdens het (voor)lezen van boeken
- Een manier heeft om te communiceren
- Begrijpt dat geschreven tekst betekenis heeft

32

Voorbeelden van geschreven tekst

- Appjes
- Weekendverhaal bij foto

hoi mama esmee
maandag avond
slapen pijn plaasen
nacht groetjes
esmee 🍷

33

Boeken lezen

- Zorg voor voldoende interessant leesmateriaal: boeken, eigengemaakte boeken, stripboeken, tijdschriften, alfabetboeken enz.
- Zorg dat boeken toegankelijk zijn voor alle kinderen!
- Passend bij interesse en niveau
- Laat de kinderen zelf hun boeken kiezen
- Prijs boeken aan!

34

Boeken bespreken

Stel vragen:

- Waar ging jouw boek over?

het boek gaat over dinosaurussen

- Wat heb jij gelezen?
- Vond je het leuk en waarom?

het boek is saai   weinig plaatjes

- Wat ga jij vanavond lezen? Waarom?
- Zal ik dit boek gaan lezen? Waarom?

35

Woordmuur

36

